

Uit het Oorlogsdagboek van J. Wittewaall

J. Wittewaall

In april 1943 kwam J. Wittewaall (geb. 1918) op huize Wickenburgh in 't Goy wonen als bedrijfsleider van het fruitteeltbedrijf van zijn vader die in Baarn woonde. Enkele maanden later, op 31 juli 1943, trouwde hij met W. van der Velden (geb. 1918). Behalve de heer en mevr. Wittewaall woonden er in de laatste oorlogsjaren verschillende andere families op Wickenburgh. Ook was er een aantal onderduikers en evacués. Vanaf 5 september 1944 tot juni 1945 hield hij een dagboek bij waarin de dagelijkse gebeurtenissen op Wickenburgh staan beschreven. Ook de opmars van de geallieerden, waarover hij via geruchten en via een illegale radio hoorde, werden genoteerd. Het echtpaar Wittewaall woont nog steeds op het landgoed Wickenburgh. Hieronder volgen enkele fragmenten uit het dagboek¹.

Dinsdag 5 sept. '44

De geallieerden vallen Nederland binnen. Volgens de Engelse zender zijn ze in Limburg bij het Julianakanaal en verder volgens zeggen hebben ze Breda, wat later niet waar blijkt te zijn. De fam. Kalis uit Huis ter Heide komt deze dag op Wickenburgh wonen, vanwege dat ze vlak bij het vliegveld Soesterberg wonen.

's Morgens werken wij aan de koelcel die gemaakt wordt door verbouwing van de oude stal en nu haast klaar is, op de richels na waar de kisten op moeten.

's Middags om ongeveer 2 uur zien we de eerste geallieerde vliegtuigen, het zijn jagers die het achterland afzoeken naar treinen en troepen. Direct is de lucht vol met schieten van mitrailleurs; het bleek later gemunt te zijn op een trein tussen Kuilenburg en Schalkwijk. Deze trein werd dan ook kapot geschoten. Later op de dag werd hij weggesleept. Zo ging het de hele middag door, dan weer ver af en dan dichterbij.

Woensdag 6 sept. '44

's Morgens aan de stal gewerkt. 's Middags

komen de vliegtuigen weer. Ik klim in een hoge appelboom en even daarna snorren er achter elkaar 4 jachtvliegtuigen op 50 meter langs me heen, net boven de bomen van het bos. Ze beschieten een trein die vlak voor Schalkwijk stond en totaal kapot geschoten wordt; de kogels gaan soms dwars door de rails heen, in sommige wagons zitten minstens 60 gaten. Ze zijn tot midden in de nacht bezig om de rails weer te maken en de volgende dag rijden de treinen weer.

Deze dag vonden we hopen hulzen van kleine granaatjes die uit de vliegtuigen geschoten waren, we vonden ze precies op de lijn van het bos tot de trein toe. Ook vindt men in de omtrek lege benzinetanks van de vliegtuigen.

De geruchten gaan dat de geallieerden al weer verder oprukken en dat ze ongeveer in Dordrecht zitten.

Donderdag 7 sept. '44

Vandaag geen vliegtuigen, het is zeer slecht weer en er heerst haast een orkaan, 10 populieren in de oprijlaan breken af op een hoogte van ongeveer 4 meter boven de grond en verder waaien er nog enige toppen af.

In het bos breekt een es en valt op de tennisbaan, verder waaien nog 3 toppen van eiken in het bos er uit. Mijnheer Kalis uit H. ter Heide moet vandaag met de auto naar Slie-drecht; toen hij terug kwam vertelde hij dat de geallieerden pas in Zeeuws-Vlaanderen zijn, hij werd onderweg 3 x aangehouden, maar kwam er toch door, omdat hij iemand van de marine bij zich had.

Vrijdag 8 sept. '44

Vanmorgen om 9 uur weer geallieerde vliegtuigen en deze beschieten 2 treinen bij de overweg bij Goes (Poeldijk). Later werden deze weer weg gesleept en ging het verkeer weer door; de hele dag bleven ze vliegen en hoorde men schieten, er was 2 keer luchtalarm in Culemborg. Men beweert dat Zaltbommel geheel moet evacueren.

Vandaag weer hulzen gevonden, nu grotere van 20 mm (de vorige waren 12 mm). Vandaag begonnen met de bomen op te ruimen in de oprijlaan. Er zijn geweldig veel appels en peren afgewaaid met de storm, gelukkig bij mij minder dan bij anderen. Bij oom Thoon schatten ze dat er wel 1500 kisten appels onder de bomen liggen en dat in een boomgaard van circa 7 ha. Mevr. Kalis van de Ark² is de hele dag op Wickenburgh geweest omdat ze het op de Ark gevaarlijk vindt, vanwege het schieten. We eten 's avonds met ons zevenen, vijf Kalissen en wij tweeën, want we hadden een konijn.

Zaterdag 9 sept. '44

Vannacht werd er erg gevlogen en geschoten met mitrailleurs; ook vielen er nog bommen. Overdag niets gebeurd. Ik heb de oude D.K.W. verder uit elkaar gehaald en de onderdelen op de zolder van de stal gelegd, zodat het nu in de sorteerruimte waar de auto stond heel wat ruimer is geworden.

Zondag 10 sept. '44

Deze dag is het erg mooi weer maar er gebeurt haast niets, zo nu en dan wordt er in de verte geschoten; ook de nacht is verder rustig. In Schalkwijk was de kabel van de telefoon doorgesneden. Burgemeester Ten Holder was daarom op de vlucht en zat bij Kalis op de Ark, later is hij weer naar zijn huis teruggegaan. De Duitsers bieden veel tegenstand over het hele front. De geallieerden zijn echter 15 km. over het Albertkanaal heen gedrongen en zijn 5 km. van de Nederlandse grens.

Maandag 11 sept. '44

Vandaag bezig met uien uit de grond halen in de boomgaard, ze zitten helemaal onder het vuil. Er vliegen veel vliegtuigen over, maar heel hoog. Miep komt om 11 uur in de boomgaard met de mededeling dat de onderwijzer van 't Goy op Wickenburgh geweest is voor inkwartiering en dat hij 's middags terug komt. Men zegt dat er 2000 mensen in Houten ingekwartierd moeten worden. 's Middags komt hij terug en vertelt dat 70.000 mensen uit de kuststreek moeten evacueren, voor vervoer wordt niet gezorgd: ze moeten

maar zien dat ze hier komen, dus waarschijnlijk lopend. Er moeten er 2000 in Houten en wel 500 in 't Goy, in elke boerderij 10. Op W. heb ik daarvoor de 1e zolder gegeven met de twee kamertjes. Maar misschien komt er nooit wat van omdat ze hier waarschijnlijk niet kunnen komen. De geallieerden zijn nu over de grens in de buurt van Eindhoven, verder gebeurt er niet veel.

Dinsdag 28 nov. '44

's Morgens was het mooi weer. Toen we om 9 uur aan het werk wilden kwam er een grote trailer W. opgereden en stopte voor de deur, iedereen dook weg het bos in. Ik bleef op de uitkijk en weldra kwam Haverkamp die nog in huis was er aan om mij te zoeken want ze moesten mij hebben, omdat ze kamers nodig hadden en een keuken. Het eerst gingen we naar de grote keuken die ze schitterend vonden, daarna naar de bibliotheek die ze nodig hadden voor bureau en tevens de hoek-logeerkamer en het slaapkamertje van Gijs. Haverkamp en Bouwmeester³ gaan nu slapen op de zolder boven de slaapkamer van de Kalissen. Bouwmeester was naar Houten gegaan. Tevens moesten ze de garage en de sorteerruimte hebben, die ik helemaal leeg moest maken. We begonnen met het opruimen. Ik begon met de witlofwortels in de sorteerruimte stonden, daarvoor legde ik eerst een dikke laag zand in de ruimte onder de loopplank in de cel en zette daar de witlofwortels rechtopstaande in, zo waren die ook al opgeruimd. Onderwijl begonnen de Engelsen te vliegen en weldra was het een kabaal van artillerie, raketten, bommen, mitrailleurs enz.

Later bleek dat dit gemunt was op Houten en wel op het kwartier van de generaal, zo werden er meerdere huizen vernietigd en vielen er ook enige doden, ondermeer de heer en mevr. Besseling. De school midden in het dorp werd ook vernietigd.

De Engelsen vlogen de hele tijd hier over het huis en ik was nogal bang voor het huis omdat die trailer er nog stond, dus zocht ik de chauffeur op, die hem toen onder de struiken reed achter de stal en hem onzichtbaar maakte met takken. Daarna zijn we weer

aan het opruimen gegaan. Gijs en Dirk brachten het bezit en de steenkolen van Kalis in de serre, ook mijn turven werden daar gezet en ik deed alle wortelen in kisten en zette ze in de cel, want die lagen nog los in de sorteerruimte.

's Middags maakten Gijs en Dirk alles verder schoon en begonnen mevr. Haverkamp en ik met de kamers; de Duitse chauffeur en nog een ander hielpen ook mee. Eerst de hoeklogeerkamer daar moesten voor zes man matrassen liggen, die had ik wel. Ook brachten we twee bedden voor Haverkamp en Bouwmeester op zolder. Tevens richtten we de bibliotheek in voor kantoor, het grote kleed ging er uit en naar de zolder, ook de lijsten van de schilderijen⁴ en andere rommel gingen naar zolder. Op de zolder hing nog een kleed uit de serre, dat brachten we nu naar beneden voor in de bibliotheek; ook de tafel uit de serre ging naar de bibliotheek voor bureau.

Ondertussen hadden de Duitsers in de hoeklogeerkamer een kachel geplaatst die weldra brandde. In de bibliotheek brachten we ook nog drie matrassen, omdat daar altijd drie man aanwezig moeten zijn voor bescherming van geheime papieren in geval van nood (bijvoorbeeld bij verrassing door parachutisten moeten die vlug verbrand worden). In de slaapkamer van Gijs werden ook twee bedden gezet en daar komen twee hogere officieren te slapen.

Om 5 uur komt Bouwmeester thuis uit Houten en vertelt van het bombardement waar hij ook nog mee geholpen heeft, met blussingswerk.

's Avonds sluit ik het elektrische licht weer aan, om 8 uur komen er veel manschappen met wagens en wordt er van alles aangeslept voor het bureau en voor in de keuken, zoals onder andere een heel schaap. De meeste mannen zijn al 48 uur in touw en verlangen erg naar hun bed, dat al klaar voor ze ligt. Ook hoor ik van Gijs dat er zes paarden op stal zijn. We worden 's avonds gewaarschuwd dat er twee man wacht lopen in het bos en dat ze lopen van 6 uur 's avonds tot 8 uur 's morgens. Als je buiten loopt en ze roepen je aan dan moet je onmiddellijk stil staan, anders schieten ze.

Woensdag 29 nov. '44

's Morgens hoor ik dat er vannacht een paard gestorven is; ik ga kijken in de garage en jawel, daar ligt een groot paard en de kop van een veulen steekt er half uit. Er staan een stuk of vijf wagens bij de stal en de veldkeuken staat naast de grote keuken, het hekje van Bertus ligt raar de voorkant uit.

Het paard moeten we zelf begraven en daarvoor maken we met ons vieren, Gijs, Frits, Bertus en ik een kuil aan de rechterkant van het paadje dat van de border af loopt richting bessentuin. Als het diep genoeg is nemen de Duitsers een ander paard, bevestigen een touw om de nek van het dode paard en slepen het zo naar de kuil, waar we het paard in rollen waarna we het gat weer dicht gooien. De andere paarden zijn ondertussen weg gebracht in een nieuwe schuur bij Vreeswijk want hier in de garage en sorteerruimte komen auto's te staan.

Het is deze dag schitterend weer maar er wordt 's morgens weinig gevlogen en geschoten. 's Middags gaan Miep en ik naar het dorp waar we voor ons vieren twee liter olie kunnen krijgen en bekijken tevens de schade; de school midden in het dorp is geheel vernield. In de buurt van Dobbenburg (de Herenweg) mogen we niet komen, vanaf de kerk kunnen we evenwel zien dat er enige huizen kapot zijn. We gaan ook nog even naar het huis van oom Wim, daar is maar één ruit kapot, de familie is echter gevlogen en verblijft tijdelijk in een boerderij in de polder. Daarna gaan we weer terug.

Op W. zijn ze druk bezig vandaag de wagens onder het groen te rijden. Zo staat er een autootje bij de bladhoop en een kar in de struiken tussen het priel en het kippenhok, verder staat de grote trailer nog achter de stal. Ook zijn ze bezig vanaf de bibliotheek telefoon aan te leggen naar andere posten. We werkten nog even in de moestuin 's middags; er gaan vliegtuigen over en er wordt hevig gevochten, je kan wel horen dat er veel meer geschut gekomen is en ook veel zwaarder. Even daarna horen we vele fluitende geluiden van alle scherven die er vallen, we liggen gelijk op de grond. We plukken alle bonen van de staken en gaan daarna naar de stal waar we ze op zolder uitspreiden.

Daarna graven Gijs en ik even een gat bij de keuken voor alle afval, ook zetten we er een grote pot neer en zeggen tegen de kok dat hij daar alle eetbare afval voor de varkens in moet doen, de rest moet hij maar in de kuil gooien.

Bouwmeester is met Haas en een paar Duitsers gaan vissen met handgranaten, even later ga ik ook die richting uit, maar ga eerst even de dieren voeren. Ik ben net in het bos als er geweldig richting Kuilenburg geschoten wordt, even later vallen er rondom me heen 20 tot 30 blindgangers die op de grond ontploffen, ik vlieg achter een dikke boom. Daarna voer ik de dieren en ga naar het kanaal, waar ik niemand zie. De boot ligt aan de kant, ik naar huis en nu blijkt dat Bouwmeester gewond is door een blindganger die vlak naast hem viel, de andere twee hadden niets. Bouwmeester heeft een wondje aan zijn vinger, aan zijn arm en aan zijn been, gelukkig niet zo erg, een Duitser verbindt alles goed. Daarna eten we. Om 7 uur ga ik nog even naar de stal om de ventilator aan te doen van de cel en er blijkt een auto te staan in de sorteerruimte en een kar in de garage.

Vrijdag 1 dec. '44

's Morgens zijn er weer andere auto's bij gekomen en zijn er weer een hoop Duitsers bezig munitie en granaatjes in kisten uit te laden. Later zetten ze op verschillende plaatsen karren in het bos waar deze munitie op komt te staan. 's Morgens komt oom Wim en krijgt gedaan dat we allemaal tweederde deel mogen houden⁵. Kees laad gelijk een hoop kisten op, die gaan naar Vleuten. Als ik 's morgens de garage in kom, staan er drie koeien, twee varkens en een schaap voor de slacht. In de loop van de dag worden een schaap en een varken geslacht, de drie koeien worden ergens anders naar toe gebracht. Ik zaag een luik vanaf de zolder naar de koker van de ventilator en kan zo voortaan in de cel komen.

Mijnheer Kalis besluit om voortaan overdag naar de Ark te gaan en daar te eten, 's avonds komen ze dan hier en slapen hier, want de Duitsers willen de serre hebben voor de kleermakerij en dan kunnen de Kalissen niet goed meer in de benedenkamer zitten, zodat

ze die maar prijsgeven. De Duitsers nemen die kamer ogenblikkelijk in beslag, want dan komt daar de kleermakerij.

De evacués willen ook weg omdat ik ze geen aardappels meer wil geven, daar ik ze niet meer missen kan, vooral als de Duitsers mijn aardappelen misschien in pikken, waar nog veel kans op is. Het is hier nu haast een kazerne. De Kalissen verhuizen en worden met paard en wagen door de Duitsers geholpen.

's Middags gaat Haverkamp ook weg. Om 11 uur krijgen we bericht dat we moeten gaan spitten bij de Groene huisjes (de Trip). Gijs, Bertus, Kees, Kees v.d. Pol, De Haas allemaal moeten we daar naar toe om geschut-opstellingen te maken. Ik fiets er naar toe en er zijn al een man of 40. Even later komt een onderofficier uit de Groene huisjes die anders altijd op W. is en zegt direct tegen mij dat ik naar huis kan gaan. Aan de anderen vraagt hij of ze ook Duitse inkwartiering hebben, zo ja dan mogen die ook naar huis; er zijn er echter geen meer. Er stond daar al veel geschut. Ik fiets weer naar huis terug, maak de varkenspot klaar en steek de kachel aan in het schaftlokaal. Wout Ettikoven komt 's middags met paard en wagen en een man of vier; ze halen alle appels weg, 150 kisten laten ze staan. Ik verberg een kist of tien aardappelen onder de loopplank in de fruitbewaarplaats.

Noten

1. Het dagboek telt zo'n 240 blz. en berust op het huis.
2. De Ark was een woonboot die in het gedeeltelijk uitgegraven Amsterdam-Rijnkanaal lag. Op deze boot woonde de familie Kalis. Zij waren de uitvoerders van de baggerwerkzaamheden van het Amsterdam-Rijnkanaal waarvan de werkzaamheden tijdens de oorlogsjaren stil lagen. Een broer van de op deze boot wonende Kalis woonde ook tijdelijk op Wickenburgh.
3. Dit waren spoorwegstakers die ondergedoken zaten op Wickenburgh.
4. De familieschilderijen waren al eerder uit de lijst gehaald en veilig opgeborgen.
5. Van het fruit.